

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2002

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför sedan 1986 årligen en nationell frågeundersökning – Riks-SOM – i syfte att kartlägga bland annat människors medievanor och attityder i olika samhällsfrågor. Riks-SOM-undersökningen 2002 är således nummer 17 i ordningen. Data samlas genomgående in via postala enkäter. Varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultat från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner vid Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) samt Statsvetenskapliga institutionen. En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner, men också externa projekt deltar.

Riks-SOM-undersökningen – liksom den västsvenska motsvarigheten Väst-SOM¹ – resulterar i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på resultaten samt så långt det är möjligt belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. Det här kapitlet ska ägnas åt Riks-SOM-undersökningen 2002 i sig: urvalet, fältarbetet och resultatens representativitet.

Population och urval

Riks-SOM-undersökningen har sedan starten 1986 genomförts i form av en postenkät, som går ut till ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av svenska befolkningen. Från och med undersökningen 2000 är åldersintervallet 15–85 år. Utländska medborgare har ingått sedan 1992.

Omfattningen av Riks-SOM har ökat efterhand både vad gäller antalet frågor och antalet svars personer. I och med 1998 års undersökning fördubblades undersökningen jämfört med tidigare år i syfte att kunna möta det tilltagande intresset för att delta med frågor. Riks-SOM omfattar sedan dess två parallella riksrepresentativa delundersökningar. Från och med 2000 års undersökning baseras vardera delundersökning på ett urval om 3 000 personer. De förändringar i urval och population som Riks-SOM-undersökningen genomgått sedan 1986 framgår av tabell 1.

Datainsamlingen för de båda formuläerna i Riks-SOM 2002 genomfördes parallellt och under identiska förutsättningar. Ungefär en tredjedel av frågorna i undersökningen ställdes i bägge formulär och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund.

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens utformning 1986–2002

	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1988	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1989	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1990	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1991	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1992	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1993	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1994	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1995	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	1	2 841	Både sv. & utl.	15–80 år
1997	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1998	2	5 600	Både sv. & utl.	16–80 år
1999	2	5 600	Både sv. & utl.	15–80 år
2000	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2001	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2002	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år

Frågeformulär

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga i slutet av denna volym) består till en viss del av gemensamma frågor. Dessa frågor är dels sådana som syftar till att belysa centrala frågeställningar inom statsvetenskap, förvaltningsforskning och medie- och kommunikationsvetenskap, dels sådana som främst är av bakgrundskaraktär. Ytterligare ett antal frågor har ställts i bägge formulär för att utnyttja det större urvalet till att kunna göra bearbetningar av svarsgrupper som annars vore för små för statistiskt säkerställda analyser.

De båda formulären skiljer sig något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret – Riks-SOM I – ligger på politik och demokrati, medan det andra – Riks-SOM II – i stället har en övervikt av frågor om medier, kultur och kultur. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenterna att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta;

ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken morgontidning man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast i Sverige i dag). Ett fåtal frågor riktar sig explicit till endast vissa svarspersoner, exempelvis internetanvändare.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2002

Riks-SOM I		Riks-SOM II	
Fråga 1–4	Nyheter	Fråga 1–11	Nyheter och tidningar
Fråga 5–25	Politik och samhälle	Fråga 12–24	Politik och samhälle
Fråga 26–30	Omvärldsfrågor	Fråga 25–34	Radio och TV
Fråga 31–34	Massmedier, Internet och teknikinhav	Fråga 35–45	Teknikinhav, Internet och andra medier
Fråga 35–39	Kunskap och samhälle	Fråga 46–58	Böcker, tidskrifter och bibliotek
Fråga 40–45	Samhälle och service	Fråga 59–60	Unga och gamla
Fråga 46–51	Industri och arbete	Fråga 61–71	Aktiviteter och intressen
Fråga 52–58	Miljö och klimat	Fråga 72–78	Arbetsliv
Fråga 59–64	Energi	Fråga 79–94	Bakgrundsfrågor
Fråga 65–70	Aktiviteter och intressen	Fråga 95–96	Gårdagsaktiviteter
Fråga 71–80	Arbetsliv		
Fråga 81–100	Bakgrundsfrågor		

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM I respektive Riks-SOM II återfinns i bilaga i slutet av denna volym.

Fältarbete och undersökningsplan

Fältarbetet i SOM-undersökningen 2002 genomfördes av undersökningsföretaget *Kinnmark Information*. Arbetet var upplagt så att Kinnmark – med samarbetspartners företagen *Nomina* och *Detector* – ombesörjde urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning, scanning av formulärsvaren samt datauppläggning och iordningställande av en sammanslagen datamängd. SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär, följbrev och annat material som skickats ut samt genomfört kodningen av öppna svar.

Själva fältarbetet för Riks-SOM 2002 följer i princip tidigare års upplägg. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2002. Arbetet inleddes i andra halvan av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följbrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. Under resterande del

av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sju insatser. Den 10 februari avslutades fältarbetet. I nedanstående uppställning framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.

- 17 sept. Utskick av aviseringsvykort.
24 sept. Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna. B-post, men nådde ut i viss utsträckning redan på onsdagen.
1 okt. Utskick av tack- och påminnelsevykort.
8 okt. Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
17–28 okt. Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
23 resp. 29 okt. 23 oktober: Tackbrev till alla som i telefon sagt att de ska delta.
29 oktober: Tackbrev till ytterligare personer som i telefon sagt att de ska delta samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
6–11 nov. Telefonpåminnelse (jfr. 17–28 okt.).
12 nov. Postal påminnelse (jfr. 29 okt.).
20–25 nov. Telefonpåminnelse (jfr. 17–28 okt.).
26 nov. Postal påminnelse (jfr. 29 okt.).
19 dec. Utskick av ”nyårskort” med enkät och svarskuvert (B-post) till dem som tidigare i telefon sagt att de ska delta men inte ännu skickat in enkäten.
13 jan. 2003 Utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt minienkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer, personer som ej kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser samt till personer som ej sänt in enkäten, men vid senaste telefonpåminnelsen lovat att göra det.
10 feb. Fältarbetet avslutades.

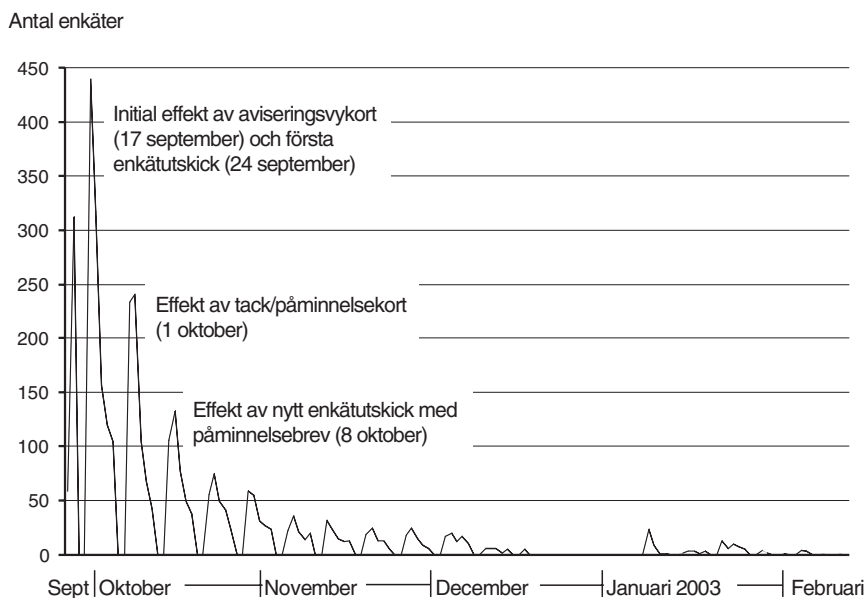
I upptakten av fältarbetet med Riks-SOM-undersökningen 2002 genomfördes ett metodtest som innebar att halva urvalet totalt, dvs. 3 000 personer, i första följebrevet fick informationen att de var med i en utlottning av den senaste Riks-SOM-publikationen om de skickade tillbaka enkäten ifyllt senast den 8 oktober. Detta som ett försök att öka incitamentet att delta i undersökningen och samtidigt utvärdera i vilken utsträckning det verkligen fungerar som ett incitament. Resultatet av testet redovisas längre fram i detta kapitel.

Den första enkätförsändelsen gick ut tisdagen den 24 september med B-post, men posten hanterade åtminstone delar av försändelserna som A-post – ett femtiotal enkäter kom tillbaka ifyllda redan två dagar senare, på torsdagen, och ytterligare drygt tre hundra enkäter kom in på fredagen. Tillsammans med antalet inskickade enkäter under påföljande vecka var inflödesresultatet efter den första egentliga

fältveckan 25 procent av det totala urvalet utskickade enkäter. Detta motsvarar inkomna svar från 42 procent av dem som skulle komma att besvara enkäten innan fältperioden avslutades i februari 2003. Efter (drygt) två fältveckor hade 61 procent av det slutgiltiga antalet ifyllda enkäter kommit in; efter (drygt) tre veckor: 72 procent. Efter dryga fem veckor hade 84 procent av dem som skulle komma att besvara enkäten skickat in den; vid månadsskiftet november/december – (drygt) nio veckor in i fältarbetet – hade 95 procent av det slutgiltiga inflödet kommit in. Därefter genomfördes en extra påminnelseinsats med ett ”nyårskort” till dem som i telefon tidigare sagt att de skulle delta men ännu inte skickat in enkäten. Fältarbetets sista insats gjordes i mitten av januari i och med att samtliga som inte nåtts fick en minienkät med en enkel fråga om varför man inte ville eller kunde delta, möjlig att fylla i även för anhörig eller dylikt. Dessa två insatser resulterade i de sista 5 procenten (184 enkäter).

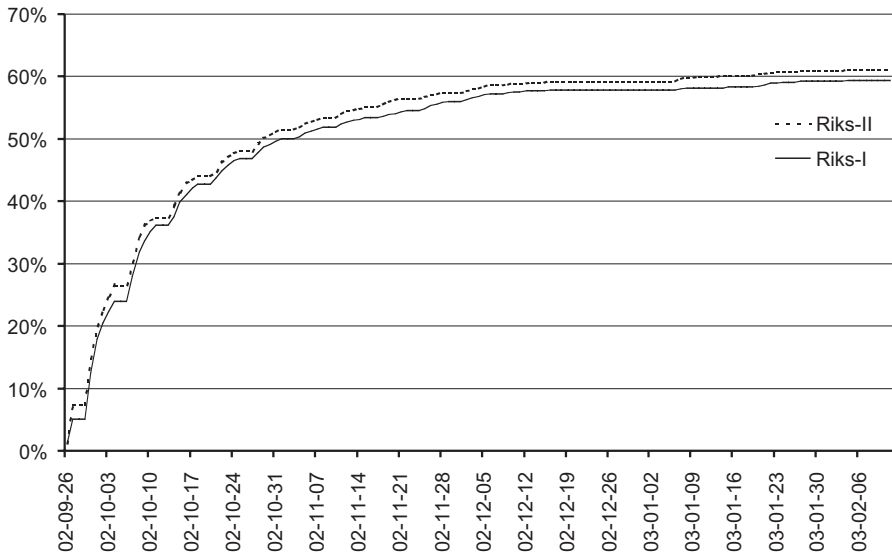
Figur 1 visar hur inflödet såg ut under fältperioden och hur det kommer i vågor, tydligt i fas med enkätutskick och påminnelseåtgärder. Observera dock det faktum att helgdagarna (utan postutdelning) ingår i redovisningen, något som lite bedrägligt förstärker vågbilden i det att varje ”dalgång” därmed går ända ner till 0. Men även bortsett från de något vilseledande dalgångarna kvarstår vågbildseffekten med all tydlighet.

Figur 1 Inflöde av enkäter i Riks-SOM 2002 (antal)

När fältarbetet avslutades den 10 februari var bruttosvarsfrekvensen – dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade – 60,1 procent. Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, med den skillnaden att Riks-I hela tiden ligger lite under Riks-II. Vid fältarbetets slut uppgick skillnaden till 53 enkäter (motsvarande 2 procentenheter sett till bruttoresultatet). Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-I och den mer medieinriktade Riks-II har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes i form av två delundersökningar; i Riks-SOM 2002 år är den dock mindre än något av de tidigare åren. Figur 2 visar inflödet per delundersökning.

Figur 2 *Inflöde för Riks-I respektive Riks-II (kumulativ procent av bruttourvalet)*

Det ovan nämnda metodtestet innebar mer specifikt att varannan person i urvalet, helt slumpmässigt (udda identifikationsnummer) i följebrevet fick följande information i en ruta längst ned i brevet: ”Som universitetsforskare har vi inte möjlighet att ersätta Dig ekonomiskt för den tid vi hoppas att få ta i anspråk. Men vi lottar ut 100 exemplar av vår senaste bok, *Det våras för politiken*, bland dem som besvarar formuläret. Du deltar automatiskt i utlottningen i och med att Ditt ifyllda formulär når vår projektsamordnare senast tisdagen den 8 oktober.”. (Längst bak i enkäten fanns denna och andra publikationer från SOM-institutet avbildade; se bilaga längst bak i denna volym.) Som framgår av tabell 3 hade utlottningen ingen effekt

alls i det att fler skulle ha skickat tillbaka en ifylld enkät bland dem som deltog i utlottningen än bland de övriga. I Riks-II ser vi visserligen tendenser till att lotten kan ha bidragit till att människor skickar tillbaka enkäten *snabbare*, men då samma tendens helt saknas i Riks-I inbjuder resultaten inte till någon generell tolkning i den riktningen. Inga av skillnaderna som redovisas i tabellen är heller statistiskt säkerställda.

Tabell 3 Resultat av bokutlottning i Riks-SOM-undersökningen 2002

	Lott/ej lott	2 okt	9 okt	10 februari (fältstopp)	Antal personer
Riks-SOM totalt	Lott	20,8	35,0	59,1	3 000
	Ej lott	21,6	34,2	60,7	3 000
	<i>Procentdifferens</i>	<i>-0,9</i>	<i>0,8</i>	<i>-1,7</i>	
Riks-I	Lott	19,3	33,1	58,2	1 500
	Ej lott	21,1	33,8	59,9	1 500
	<i>Procentdifferens</i>	<i>-1,8</i>	<i>-0,7</i>	<i>-1,7</i>	
Riks-II	Lott	22,2	36,8	60,0	1 500
	Ej lott	22,1	34,5	61,7	1 500
	<i>Procentdifferens</i>	<i>0,1</i>	<i>2,3</i>	<i>-1,7</i>	

Kommentar: Villkoret för att delta i utlottningen var att man skickade in enkäten ifylld senast den 8 oktober.

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet (i Riks-SOM 2002 totalt 6 000 personer) bortdefinierar man normalt avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, inte talar svenska, har flyttat från orten eller av dylika skäl inte ingår i populationen – varmed man erhåller undersökningens nettourval (se not till tabell 4 för en mer uttömmande definition). Normalt är det nettourvalet som ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. SOM-undersökningarna har under alla år haft en relativt hög svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men det har under senare år blivit svårare att nå dessa nivåer. SOM-undersökningarna har samtidigt successivt ökat i omfång, vilket inverkar negativt på svarsfrekvensen. Årets undersöknings nettoresultat på 65 procent ligger i hygglig nivå med tidigare års undersökningar; genomsnittet för de 17 åren är 67 procent (tabell 4).

Tabell 4 Svarefrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2002

	Antal svarande	Svarefrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarefrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Företag som genomförde fältarbetet
1986	1 624	65%	68%	SCB
1987	1 672	67%	70%	SOM-institutet
1988	1 643	66%	69%	SCB
1989	1 578	63%	66%	IMU-Testologen
1990	1 582	63%	66%	IMU-Testologen
1991	1 573	63%	67%	IMU-Testologen
1992	1 889	67%	71%	Sifo
1993	1 857	66%	70%	Sifo
1994	1 704	61%	67%	Gallup
1995	1 777	63%	65%	Temo
1996	1 779	63%	69%	Gallup
1997	1 754	63%	69%	Gallup
1998	3 561	64%	68%	Sifo
1999	3 503	63%	67%	Kinnmark
2000	3 546	59%	63%	Kinnmark
2001	3 638	61%	67%	Kinnmark
2002	3 609	60%	65%	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avliden; bortrest, studier på annan ort, militärtjänstgöring; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande/ej kommunicerbar.

Det totala antalet personer som besvarat och skickat in formuläret i 2002 års Riks-SOM-undersökning är 3 609 personer. Från det ursprungliga urvalet på 6 000 har 475 personer räknats bort som naturligt bortfall. I tabell 5 redovisas bortfallsstorleken i årets undersökning, totalt samt för båda enkäterna.

Tabell 5 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2002

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 000	3 000	6 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	234	241	475
Nettourval	2 766	2 759	5 525
Antal svarsvägrare/ej anträffade	988	928	1 916
Antal svarande	1 778	1 831	3 609
Svarefrekvens (brutto)	59%	61%	60%
Svarefrekvens (netto)	64%	66%	65%

Andelen bortdefinierade (det naturliga bortfallet) ligger på ungefär samma nivå för de bägge delundersökningarna, 7,9 procent totalt. Det naturliga bortfallet lyfter bruttosvarsfrekvensen på 60 procent för hela undersökningen till ett nettoresultat på 65 procent. I och med att antalet bortdefinierade inte skiljer sig mycket mellan Riks-I och Riks-II kvarstår skillnaden vi tidigare sett ifråga om inflödet även i nettoresultatet; Riks-I har en nettosvarsfrekvens på 64 procent, Riks-II 66 procent.

Representativitet och svarsbenägenhet i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning kan ha stor betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är under-representerad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir också studiens generella resultat mindre giltiga för denna grupp. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor. Av tabell 6 framgår hur svarsbenägenheten i Riks-SOM 2002 varierar i olika grupper.

Tabell 6 Svarsandelen (netto) i olika grupper, 1991–2002 (procent)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Riks-I	Riks-II
TOTALT	65	69	69	68	67	63	67	65	64	66
<i>Kön</i>										
Kvinnor	66	68	70	69	68	65	68	69	67	71
Män	65	67	68	69	66	61	66	68	62	62
<i>Ålder</i>										
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	62	61
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	59	62
25–29 år	60	74	55	64	58	55	59	60	56	64
30–39 år	67	60	62	64	63	57	62	57	55	58
40–49 år	62	68	70	73	66	60	67	64	64	65
50–59 år	67	67	71	73	70	67	76	69	67	70
60–75 år	69	71	76	73	75	75	75	75	76	74
76–80 år	63	72	78	58	69	68	75	70	69	71
60–69 år						74	76	76	78	75
70–79 år						74	74	71	70	72
80–85 år						58	67	66	65	67
<i>Region</i>										
Stockholm	64	63	64	63	60	58	64	60	59	60
Östra Mellansverige	65	68	67	71	63	64	68	64	61	66
Småland med öarna	69	71	74	70	70	68	73	68	66	70
Sydsverige	67	64	70	75	70	65	62	69	69	68
Västsverige	63	69	70	69	68	61	66	65	64	67
Norra Mellansverige	65	75	67	69	69	66	69	67	66	68
Mellersta Norrland	68	70	74	72	71	64	73	69	63	74
Övre Norrland	67	69	72	69	72	61	72	67	70	64

Kommentar: 81–85-åringar är inkluderade från och med undersökningen 2000.

Resultaten från undersökningen visar att kvinnor svarar i större utsträckning än män – något som gäller oavsett delundersökning, men är särskilt tydligt i Riks-II (dvs. formuläret med en övervikt av frågor om medier, fritid och kultur till skillnad från Riks-I som har en övervikt av frågor om samhälle och politik). Totalt är procentdifferensen 7 procentenheter, i Riks-II hela 9 procentenheter. Erfarenheten har också från tidigare års SOM-undersökningar generellt varit den att kvinnor är något mer benägna att delta än män, men i 2002 års undersökning är skillnaden betydligt större än normalt (se vidare tabell 7).

Vi ser också hur yngre svarar i mindre utsträckning än äldre; det handlar generellt om gruppen 20–39-åringar. Störst är svarsviljan i åldersgruppen 60–75 år. Svarsviljan bland de yngsta, 15–19-åringarna, har varierat under åren; 2002 – liksom de två föregående åren – svarar de i något mindre utsträckning än genomsnittet. Svarsfrekvensen bland de allra äldsta, 80–85-åringarna, motsvarar ungefär den för urvalet totalt. Inga väsentliga skillnader föreligger mellan delundersökningarna.

Vidare kan konstateras att de boende i Stockholmsregionen drar ner svarsandelen totalt sett, medan smålänningar, sydsvenskar och norrlänningar i störst omfattning bidrar till att lyfta den. Det finns vissa mindre skillnader mellan delundersökningarna, men stockholmarnas relativt mindre svarsbenägenhet och sydsvenskarnas relativt större gäller tydligt i både Riks-I och Riks-II. Stockholmarnas lägre svarsbenägenhet har varit beständig under åren.

Sammansättningen bland undersökningens svarande bildar ett slags Sverige i miniatyr. Hur ser då detta Sverige ut i Riks-SOM-undersökningen 2002? Via tabell 7–11 kan fördelningen beträffande kön, ålder, region, yrkessektor respektive fackföreningsmedlemskap hos de svarande jämföras med fördelningen i den svenska befolkningen, liksom med utfallet i tidigare års Riks-SOM-undersökningar. Av uppställningarna framgår hur de svarande i huvudsak tämligen väl avspeglar svenska befolkningen som helhet. Några skillnader mellan de deltagande i årets undersökning och svenska befolkningen samt skillnader i de två delundersökningarna förtjänas dock att kommenteras.

Könsfördelningen (tabell 7) bland svenska 15–85-åringar 2002 är väldigt jämn i verkligheten. Fullt lika jämn är den inte i SOM-undersökningen 2002, trots att de två dragna urvalen träffade mycket rätt: i Riks-II är fördelningen 50–50 liksom hos befolkningen, i Riks-I 49–51 till männens fördel. Ingenera delundersökning påverkas i detta avseende av det naturliga bortfallet. Vad som däremot påverkar fördelningen i ovanligt hög grad 2002 jämfört med tidigare år är svarsviljan. Kvinnornas är starkare än männens – med resultatet att fördelningen bland de svarande totalt är 53–47, med en övervikt för kvinnorna. Störst är snedheten i Riks-II: 54–46, dvs. en procentdifferens på 8 enheter. Tidigare studier vid SOM-institutet har dock visat att skillnader i könsfördelning mellan befolkning, urval och svarande – om än av något mindre storlek än i detta fall – har en mycket liten inverkan på svarsmönster.² Men för frågor där könsfaktorn är av stor betydelse kan detta förhållande vara värt att beakta i tolkningen av resultat för befolkningen som helhet.

Tabell 7 Könsfördelning bland de svarande 1986–2002 samt 2002 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Kön		Summa
		Kvinnor	Män	
1986	Riks-SOM	49	51	100
1987	Riks-SOM	51	49	100
1988	Riks-SOM	53	47	100
1989	Riks-SOM	52	48	100
1990	Riks-SOM	49	51	100
1991	Riks-SOM	48	52	100
1992	Riks-SOM	48	52	100
1993	Riks-SOM	50	50	100
1994	Riks-SOM	51	49	100
1995	Riks-SOM	50	50	100
1996	Riks-SOM	54	46	100
1997	Riks-SOM	51	49	100
1998	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
1999	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2000	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
2001	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100

2002	Befolkningen	50	50	100
	Riks-SOM			
	I & II			
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande totalt	53	47	100
	<i>Riks-I</i>			
	<i>Bruttourval</i>	49	51	100
	<i>Nettourval</i>	49	51	100
	<i>Svarande</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>			
	<i>Bruttourval</i>	50	50	100
	<i>Nettourval</i>	50	50	100
	<i>Svarande</i>	54	46	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Tabell 8 Åldersgruppernas fördelning bland de svarande 1986–2002 samt 2002 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Åldersgrupp					Summa
		15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	
1986	Riks-SOM	30	34	36			100
1987	Riks-SOM	26	37	37			100
1988	Riks-SOM	27	36	37			100
1989	Riks-SOM	26	39	35			100
1990	Riks-SOM	26	37	37			100
1991	Riks-SOM	26	37	37			100
1992	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1993	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1994	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1995	Riks-SOM	21	38	38	4		101
1996	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1997	Riks-SOM	22	35	38	5		100
1998	Riks-SOM I&II	22	36	38	5		101
	<i>Riks-I</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	35	39	4		100
1999	Riks-SOM I&II	21	34	40	5		100
	<i>Riks-I</i>	22	33	39	5		99
	<i>Riks-II</i>	21	35	40	5		101
2000	Riks-SOM I&II	21	33	41	5		100
(15–80 år)	<i>Riks-I</i>	21	33	42	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	33	40	5		100
2000	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
(15–85 år)	<i>Riks-I</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-II</i>	21	32	40		7	100
2001	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	34	40		8	100

2002	Befolkning	23	34	35		8	100
Riks-SOM	Bruttourval	23	34	35		8	100
I & II	Nettourval	22	35	36		7	100
	Svarande	20	33	40		7	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	23	35	34		8	100
	<i>Nettourval</i>	23	36	35		6	100
	<i>Svarande</i>	21	34	39		6	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	22	33	37		8	100
	<i>Nettourval</i>	21	34	38		7	100
	<i>Svarande</i>	19	32	42		7	100

Kommentar: År 2000 förändrades åldersintervallet till att inkludera även 81–85-åringar. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Åldersfördelningen (tabell 8) i de dragna urvalen är för respektive delundersökning mycket representativ för svenska befolkningen, särskilt för Riks-SOM-undersökningen totalt sett där fördelningen helt matchar befolkningens. Men genom att yngre svarar i något mindre utsträckning än äldre (jfr. tabell 6), särskilt relativt gruppen 50–75-åringar, uppkommer likväl en viss snedfördelning i undersökningen. Tendensen har vuxit fram och förstärkts under senare år. 2002 gäller skevheten särskilt Riks-II. Det finns samtidigt tecken på att de äldsta och i viss mån även de yngsta tenderar att falla bort i något större utsträckning som naturligt bortfall. Bland de svarande blir därför gruppen 50–75-åringar ytterligare något överrepresenterad.

Ser vi till den *geografiska fördelningen* (tabell 9), är huvudintrycket att Riks-SOM 2002 ger en god bild av Sverige som helhet. Det dragna urvalet bjöd totalt sett på en tämligen riktig fördelning över regionerna. Det faktum att boende i Stockholmsregionen svarar i något mindre utsträckning än andra gör dock att denna region blir något underrepresenterad i undersökningen, dock inte tydligt relativt någon enskild region. Fördelningen i Riks-I och Riks-II är tämligen likartad, den största skillnaden uppgår till 3 procentenheter och gäller Östra Mellansverige som är svagt underrepresenterad som region i Riks-I och tvärtom något överrepresenterad i Riks-II.

Tabell 9 Fördelning på region bland de svarande 2001–2002 samt 2002 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Region								Summa	
		Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland		
2001	Riks-SOM I & II	18	18	9	13	20	11	5	6	100	
	<i>Riks-I</i>	17	18	9	14	20	11	6	5	100	
	<i>Riks-II</i>	18	18	9	13	20	11	5	6	100	
2002	Befolkning	21	17	9	14	20	9	4	6	100	
	Riks-SOM I & II	Bruttourval	21	17	9	15	18	10	4	6	100
		Nettourval	20	18	9	15	18	10	4	6	100
		Svarande	19	17	10	15	19	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	21	16	9	15	19	10	4	6	100
		<i>Nettourval</i>	21	16	9	15	19	10	4	6	100
		<i>Svarande</i>	19	16	9	16	19	10	4	7	100
	<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	20	18	10	14	18	9	5	6	100
		<i>Nettourval</i>	20	19	10	14	18	9	4	6	100
<i>Svarande</i>		18	19	10	15	18	10	5	5	100	

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Vad gäller yrkessektor (tabell 10) är statligt anställda något överrepresenterade och privatanställda tvärtom något sämre representerade bland de svarande relativt svenska befolkningen – detsamma gäller för bägge delundersökningar. Vi finner också en liten skillnad mellan befolkningen och de svarande beträffande *fackföreningsmedlemskap* (tabell 11), i det att SACO-medlemmar är något överrepresenterade på bekostnad av LO- och TCO-medlemmar.

Tabell 10 Yrkessektor bland de svarande 1986–2002 samt 2002 hos svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Sektor			Summa
		Statlig	Kommunal	Privat	
1986	Riks-SOM	17	28	55	100
1987	Riks-SOM	17	28	55	100
1988	Riks-SOM	18	27	55	100
1989	Riks-SOM	16	31	53	100
1990	Riks-SOM	15	27	58	100
1991	Riks-SOM	13	30	57	100
1992	Riks-SOM	16	27	57	100
1993	Riks-SOM	15	28	57	100
1994	Riks-SOM	15	29	56	100
1995	Riks-SOM	15	26	59	100
1996	Riks-SOM	12	31	57	100
1997	Riks-SOM	14	29	56	99
1998	Riks-SOM I & II	11	28	60	99
	<i>Riks-I</i>	12	28	60	100
	<i>Riks-II</i>	11	28	61	100
1999	Riks-SOM I & II	13	28	60	101
	<i>Riks-I</i>	13	28	60	101
	<i>Riks-II</i>	12	28	59	99
2000	Riks-SOM I & II	12	29	59	100
	<i>Riks-I</i>	12	29	59	100
	<i>Riks-II</i>	12	29	59	100
2001	Riks-SOM I & II	11	31	58	100
	<i>Riks-I</i>	11	31	58	100
	<i>Riks-II</i>	12	30	58	100

2002	Befolkningen	6	28	65	100
	Riks-SOM I & II	11	29	60	100
	<i>Riks-I</i>	11	29	60	100
	<i>Riks-II</i>	11	29	60	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB och avser yrkesverksamma i Sverige år 2000 och inte helt jämförbara beroende på skillnader i insamlingsmetod.

Tabell 11 Fackföreningsmedlemskap bland de svarande 1986–2002 samt 2002 hos svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Fackförening			Summa
		LO	TCO	SACO	
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1987	Riks-SOM	59	33	8	100
1988	Riks-SOM	55	33	12	100
1989	Riks-SOM	56	34	10	100
1990	Riks-SOM	56	32	13	101
1991	Riks-SOM	56	32	12	100
1992	Riks-SOM	53	33	13	99
1993	Riks-SOM	56	32	12	100
1994	Riks-SOM	56	31	13	100
1995	Riks-SOM	56	32	12	100
1996	Riks-SOM	54	29	17	100
1997	Riks-SOM	53	34	13	100
1998	Riks-SOM	55	32	13	100
	<i>Riks-I</i>	<i>52</i>	<i>34</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>58</i>	<i>31</i>	<i>12</i>	<i>101</i>
1999	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>33</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>30</i>	<i>15</i>	<i>99</i>
2000	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>32</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>31</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2001	Riks-SOM I & II	52	31	17	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>35</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>55</i>	<i>28</i>	<i>17</i>	<i>100</i>

2002	Befolkningen	51	35	14	100
	Riks-SOM I & II	50	34	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>51</i>	<i>33</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>50</i>	<i>34</i>	<i>16</i>	<i>100</i>

Kommentar: Data om befolkningen 2002 är hämtade från SCB och avser anställda i åldrarna 16–64 år.

På det hela taget visar dock jämförelserna på ett antal relevanta punkter redovisade ovan att de svarande i Riks-SOM-undersökningen som grupp betraktad är lik befolkningen som helhet.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet också en motsvarande enkätundersökning i Västra Götalandsregionen. För en utförlig redovisning av resultaten från 2001 års undersökning, se Nilsson, Lennart (red.) (2003) *Perspektiv på Västsverige*, SOM-rapport nr 31, SOM-institutet, Göteborgs universitet. En resultatpublikation av Väst-SOM 2002 kommer att ges ut under hösten/vintern 2003.
- ² Kommunundersökningen i Alingsås 1997.